

ODNOS LOKALNE ZAJEDNICE PREMA PROBLEMU ODLAGANJA KOMUNALNOG OTPADA: STUDIJA SLUČAJA MAKARSKO PRIMORJE

Marko MUSTAPIĆ

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

UDK: 351.777.61(497.5-37 Makarska)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 26. 1. 2009.

U ovom radu analizirali smo odnos lokalne zajednice prema odlaganju komunalnog otpada, pri čemu je istraživački fokus bio na razlikama u percepciji i ponašanju pojedinih socijalnih aktera (prosvjednici, predstavnici jedinica lokalne samouprave, građani) prilikom postavljanja blokade i zatvaranja odlagališta komunalnog otpada Donja gora na Makarskom primorju 2003./2004. godine. U empirijskom istraživanju služili smo se metodom *studije slučaja* (case study), u okviru koje smo kombinirali kvalitativne i kvantitativne istraživačke tehnike. Prije iznošenja i interpretiranja rezultata istraživanja saželi smo kronologiju "slučaja Donja gora" od lociranja odlagališta Donja gora 1976. godine do njegova zatvaranja i završetka sanacije 2007. godine. Istraživanjem smo utvrdili da je odnos lokalne zajednice na Makarskom primorju prema odlaganju komunalnog otpada vrlo loš, a udaljenost prebivališta društvenih aktera od odlagališta komunalnog otpada Donja gora glavni prediktor njihovih stavova, mišljenja i ponašanja prema tom problemu. Time je generalna hipoteza našeg istraživanja potvrđena. S obzirom na nalaze istraživanja smatramo da se analizirani slučaj po mnogo čemu može smatrati tipičnim za pristup rješavanju problema komunalnog otpada u Hrvatskoj.

Ključne riječi: lokalna zajednica, odlaganje komunalnog otpada, sindrom NIMBY, socijalna arena rizika, Makarsko primorje

Marko Mustapić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
Marulićev trg 19/1, p. p. 277, 10 001 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: Marko.Mustapic@pilar.hr

UVOD

Odlaganje otpada u hrvatskoj je javnosti prepoznato kao društveni problem,¹ a kao dio zaštite i očuvanja okoliša u Hrvatskoj još se najvećim dijelom svodi na odlaganje otpada na odlagalištima. Odnos lokalne zajednice prema navedenom problemu držimo ključnim za njegovo trajno rješavanje. S obzirom na važnost i aktualnost ovoga problema, mogli bismo reći da naša sociologija nema dostatan broj provedenih empirijskih istraživanja koja se bave odnosom lokalnoga stanovništva prema odlaganju komunalnog otpada. Istraživanjem želimo utvrditi odnos lokalne zajednice prema tom problemu, s posebnim osvrtom na percepciju i ponašanje društvenih aktera prilikom postavljanja blokade i zatvaranja odlagališta komunalnog otpada Donja gora na Makarskom primorju 2003./2004. te postojanja osnovnih obilježja sindroma NIMBY u ovom slučaju. Smatramo kako je studija slučaja odnosa lokalne zajednice prema problemu zbrinjavanja komunalnog otpada na Makarskom primorju relevantna u znanstvenom smislu za slične slučajeve u našem društvu, ne samo zbog spoznajnih razloga i potrebe za educiranjem javnosti nego i zbog nedvojbene primjenjivosti rezultata istraživanja u društvenim akcijama usmjerenim na suzbijanje posljedica odlaganja otpada.

TEORIJSKO-KONCEPTUALNI OKVIR RADA

Temeljne odrednice pojma *lokalna zajednica*

Suživot ljudi i njihova neposredna povezanost na osnovi prostorne bliskosti među osnovnim su obilježjima ljudske društvenosti. Ono u čemu se brojni sociolozi slažu jest neprocjenjiva važnost zajednice za funkcioniranje društva kao integriranoga sustava. Pojedini autori nerijetko lokalne zajednice poistovjećuju s geografskim cjelinama.² Takvo shvaćanje pojma lokalne zajednice svedeno na jedinicu administrativno-teritorijalne podjele države E. Pusić (1963.) smatra nepotpunim, jer pojmu *lokalna zajednica* oduzima svaku spontanost i autonomiju u vlastitu postojanju. Prostor, ljudi, zajedničke potrebe i zajedničke djelatnosti jesu elementi, koji po mišljenju E. Pusića (1963., 24), zajedno tvore "određeni društveni sustav", odnosno lokalnu zajednicu. Sličnu definiciju pojma daje i Pavić-Rogošić (2004.), koja pod pojmom lokalna zajednica razumijeva skupinu ljudi koja dijeli zajedničko mjesto, iskustvo i interese. Budući da ljudi na nekom prostoru djeluju radi zadovoljenja određenih potreba, D. Ajduković (2003.) smatra da u razmatranju lokalne zajednice glavnu pozornost treba posvetiti njezinu shvaćanju kao procesa. D. Ajduković (2003.) ističe kako se funkcioniranje zajednice očituje u socijalnim odnosima za

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 6 (110),
STR. 1055-1077

MUSTAPIĆ, M.:
ODNOS LOKALNE...

zadovoljavanje zajedničkih potreba ljudi i grupa koje u njoj žive. Rogić Nehajev i Čaldarović (1997.) uvidjeli su izvanrednu važnost uloge identiteta lokalne zajednice u njezinu postojanju i djelovanju, pa ističu četiri glavne skupine odrednica što presudno oblikuju identitet lokalne zajednice. To su: područje i njegova obilježja, institucionalna mreža, kolektivna osobnost lokalne zajednice te individualni i grupni akteri. Osim toga, valja istaknuti i ulogu lokalne zajednice u jeku ubrzanih modernizacijskih procesa. Lokalno uvijek predstavlja suprotnost i podređenost "središtu", bilo u kontekstu regionalnog, nacionalnog ili globalnog. "Središte" obuhvaća zajednička kulturološka obilježja podređenih im periferija, pa time i lokalnih zajednica. Stoga bismo mogli reći da su lokalne zajednice, između ostalog, i svojevrsni kulturološki rukavci unutar suvremenih globalnih tokova, u kojima se modernizacijski procesi odvijaju s drugačijim obilježjima u odnosu na "središta". Ta se obilježja ponajprije odnose na obrasce ponašanja i naslijeđe lokalne tradicijske kulture.³

Problem otpada u hrvatskom društvu

Članovi lokalne zajednice u životnoj su se svakodnevici usporedno s pozitivnim susretali i s negativnim posljedicama modernizacijskih procesa. Jedna od istaknutijih negativnih posljedica modernizacije u Hrvatskoj jest, zacijelo onečišćenje okoliša, osobito ono uzrokovano odlaganjem otpada. Iako je uvriježeno mišljenje kako je problem otpada posljedica procesa industrijalizacije i urbanizacije u proteklih nekoliko stoljeća, može se reći kako su proizvodnja i odlaganje otpada kao problemi prisutni u svim oblicima ljudskih zajednica kroz povijest. Razvojem gradova i porastom stanovništva količine proizvedenog otpada osjetno su se povećale i postale ekološki i sanitarni problem. Lewis (1968.) uočava da su stanovnici prvih gradova nastavili prijašnji seoski običaj bacanja smeća i otpadaka na ulicu. Lewis je uvjeren kako je to ugrožavalo živote građana, jer su u srednjovjekovnim gradovima životinje najčešće bile jedini čistači ulica. Moderni je grad smetlište smjestio uz rub naselja ili na manjoj udaljenosti izvan grada. Ovo se dugo smatralo krajnjim rješenjem problema komunalnog otpada. Iako sam po sebi izgleda posve razumljiv, pojam *otpad* nije jednoznačno određen. Podrazumijeva se da otpad označuje predmete ili tvari koje je čovjek odbacio, pa ga se zakonski definira na osnovi toga tko ga odbacuje, odnosno proizvodi.⁴ Naša namjera nije ulaziti u problematiku otpada općenito, nego istražiti posljedice koje odlaganje komunalnog otpada ima na socijalne procese u lokalnoj zajednici, pa ćemo se stoga usredotočiti na komunalni otpad. Prema Zakonu o otpadu (NN 178/04.), komunalni otpad definira se kao "otpad iz kućanstva te otpad iz proizvodne i/ili uslužne dje-

latnosti ako je po svojstvima sličan otpadu iz kućanstva". Komunalni otpad jest mješavina svih materijala kojima se tijekom svakodnevnih aktivnosti u kućanstvima ili komunalnim objektima iskoristila njihova prvotna svrha, pa su stoga heterogenoga sastava. Upravo zbog svoga kemijskog sastava komunalni otpad zahtijeva prikladno prikupljanje, obradbu i odlaganje, tako da se minimaliziraju ili spriječe štete za okoliš. Neutralgične točke zbrinjavanja otpada jesu odlagališta otpada. Milanović (2002., 624) kaže da su odlagališta otpada mjesta "na kojima se otpad s vremenom potpuno neutralizira, razgradi i mineralizira, a da se pritom odvijaju više ili manje intenzivni kemijski, fizikalni i mikrobiološki procesi razgradnje." Odlaganje otpada u prirodu, na odlagališta, ekonomski je najjeftinije, pa stoga i najraširenije.⁵ Dok, s jedne strane, zemlje u razvoju gotovo sav otpad odlažu u okoliš i povećavaju ekološke probleme, s druge strane, razvijene zemlje nastoje određenim mjerama neutralizirati štetne utjecaje sve većih količina otpada na okoliš.⁶ EU je već u svoje zakonodavstvo uveo standarde zaštite okoliša, za razliku od mnogih zemalja gdje takve teme još nisu postale društveno relevantne, a kamoli da se pomišlja na njihovo zakonsko reguliranje. Rifkin (2006., 394) misli da je EU "prva politička organizacija koja u prvi plan stavlja ljudsku odgovornost prema globalnom okolišu kao okosnicu svoje političke vizije". Odlagališta otpada prekapacitirana su, pa zemlje EU-a nastoje što više otpada na neki način obraditi. Pritom se otpad nastoji ponovno upotrijebiti, reciklirati, kompostirati ili spaliti, kako bi što manje količine bile odložene na odlagališta. Hrvatska u usporedbi s državama EU-a, znatno zaostaje u obradbi i načinu odlaganja otpada. Vrlo malo sredina u Hrvatskoj ušlo je u 21. stoljeće s riješenim problemom odlaganja komunalnog otpada. Kod nas se o mogućim negativnim utjecajima otpada na okoliš gotovo i nije pomišljalo sve do 1970-ih godina.⁷ Simončić (1994.) iznosi podatak da je u Hrvatskoj od 1965. više od 40 milijuna tona komunalnog otpada odloženo u prirodu, a da je od te količine više od 90% odloženo na nekontrolirana odlagališta, tj. smetlišta. Milanović i Nikolić (1997.), nakon provedenog istraživanja o stanju komunalnih odlagališta u Hrvatskoj, 1990. zaključuju da od 260 većih hrvatskih komunalnih odlagališta, koliko ih je obišla državna komisija, samo dva trajna odlagališta imaju uporabnu dozvolu, a 10 građevinsku dozvolu. Iako su u proteklih nekoliko godina hrvatske institucije nadležne za očuvanje okoliša učinile krupan zaokret u stvaranju efikasnijega sustava zaštite okoliša, neodgovarajuće gospodarenje otpadom i dalje je najveći problem zaštite okoliša u Hrvatskoj, ali i jedan od krupnijih društvenih i političkih problema.⁸ Zakonodavni dio sustava gospodarenja otpadom u Hrvatskoj velikim je dijelom riješen. Međutim, stanje s infrastrukturom u sustavu gospodarenja otpadom jest loše. Nema dovoljno

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 6 (110),
STR. 1055-1077

MUSTAPIĆ, M.:
ODNOS LOKALNE...

objekata za prihvata, obradbu i odlaganje otpada. Osim toga, velik je problem neprovođenje zakonskih propisa pri gospodarenju otpadom.⁹ Prema Strategiji gospodarenja otpadom RH (2005.), cilj je do 2025. sanirati sadašnja odlagališta, a broj postojećih odlagališta svesti na službenih 14 do 21. Saniranje postojećega stanja planira se kao proces koji će trajati 20 godina. Njime bi se uveli standardi zaštite okoliša i gospodarenja otpadom kakvo je zakonom propisano u EU-u. Stanje u Splitško-dalmatinskoj županiji, kojoj pripadaju i jedinice lokalne samouprave korisnice odlagališta komunalnog otpada Donja gora, glede postupanja s otpadom posve je tipično za stanje u cijeloj Hrvatskoj.¹⁰

Sindrom NIMBY

Dosadašnja je praksa odlaganja otpada u Hrvatskoj – osim ekoloških, zdravstvenih, sigurnosnih i ekonomskih – uzrokovala i društvene i političke posljedice. Bit problema vezanih uz odlaganje otpada upravo je u tome što "troškove" ili negativne posljedice vezane uz odlaganje otpada ne snose ljudi koji imaju korist od toga, jer se socijalni troškovi mogu prebaciti na nekoga drugog (Čaldarović, 1995.). Otpori lokalnoga stanovništva određenim gospodarskim djelatnostima, intervencijama u prostoru ili izgradnji objekata na nekom području, bez sumnje, zbivali su se i prije, a u sebi su zasigurno sadržavali elemente koje danas stručnjaci zovu sindrom NIMBY.¹¹ Čaldarović (1996., 502) smatra: "Sindrom NIMBY predstavlja generalizirani sindrom odbijanja određenog političkog ustroja donošenja odluka, samolegitimirajućeg izbora pravca razvoja nekog društva, a koji se kontekstualizira u svakoj posebnoj situaciji u ovisnosti o pojedinim konjunkturama. Sindrom NIMBY dakle u sebi reflektira djelotvornost političkog ustroja društva, a povod je pogodan jer je nabijen različitim značenjima – od realnih do krajnje simboličnih." Šućur (1992.) u određivanju sindroma NIMBY navodi njegove strukturne odrednice, koje je, smatramo u kontekstu ciljeva istraživanja, ovdje nužno sažeto izložiti.

Nedostatak povjerenja u vlast i stručnjake

Nepovjerenje u vlast i političare jedno je od osnovnih obilježja sindroma NIMBY. Ono se manifestira kroz nepovjerenje lokalne zajednice u odluke vlasti i stručnjaka, kojima građani bivaju izloženi ekološkim rizicima. Budući da se demokratski politički sustav temelji na poštivanju javne procedure pri donošenju odluka, građani i lokalne zajednice, nezadovoljne odlukama vlasti, mogu svoje nezadovoljstvo izraziti organiziranim djelovanjem, kako bi mobilizirale javnost zbog posljedica takve odluke. To se ponajprije odnosi na odluke koje javnost prepoznaje kao ekološki rizične.¹²

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 6 (110),
STR. 1055-1077

MUSTAPIĆ, M.:
ODNOS LOKALNE...

Poremećaj načela pravednosti o ravnomjernoj raspodjeli rizika

Lokalna zajednica smatra da je problem / objekt koji se našao ili se treba naći u njihovoj životnoj sredini posljedica društvene nepravde. Na taj način oni koji najviše pridonose stvaranju određenoga problema ne snose posljedice, nego se one prebacuju na stanovnike neke druge zajednice. Socijalna nepravda očituje se osjećajem lokalne zajednice da preuzima odgovornost za druge zajednice, osjećajem oštećenosti te osjećajima straha i zabrinutosti za vlastitu budućnost. Gotovo jedini do sada poznati mehanizam ili sustav kojim bi se sindrom NIMBY umanjio ili poništio jest sustav naknada ili kompenzacija.

Opažanje utjecaja predloženoga projekta na zdravlje i opći način života u zajednici

Čaldarović (1995.) ističe da se rizici uvijek doživljavaju krajnje načelno, sve do onoga trenutka kada se kontekstualiziraju i lokaliziraju. Stanovnici lokalne zajednice ne gledaju na rizični objekt samo s aspekta opasnosti i šteta zbog njihova fizičkog utjecaja nego i kao nametanje određenoga stila života urbane kulture i njegovih posljedica. Percepcija utjecaja koju potencijalno rizični objekt ima na zdravlje i stil života najemotivnija je komponenta sindroma NIMBY kod lokalnoga stanovništva.

Strahovi i rizici, osobito s obzirom na različito

opažanje uloge stručnjaka i nestručnjaka te njihovih procjena

Lober (1995.) smatra kako je udaljenost ključna determinanta u formiranju stavova o objektima za odlaganje otpada. Rogić Nehajev i Čaldarović (1997.) ističu presudnu važnost sheme – daleko – blizu, o kojoj ovisi intenzitet sindroma NIMBY, te pretpostavljaju da, unatoč općem pravilu o utjecaju udaljenosti na ponašanje lokalne zajednice, konkretna reakcija nastaje na temelju socijalnoga i socijalnoekološkoga čitanja sheme – daleko – blizu na lokalnom teritoriju.

Problemi koji proistječu iz tehničke racionalnosti i socijalne odgovornosti

Pojedini autori sindrom NIMBY smatraju jednom od posljedica sukoba dviju paradigmi društvenog razvoja: paradigme tehničke racionalnosti u okviru koje dominiraju znanstvenici, stručnjaci, prije svega tehničkih disciplina, i predstavnici vladajućih garnitura, s jedne strane, te paradigme kulturne racionalnosti, koju prije svega zastupa javnost. Mogli bismo reći da unutar ovih dviju paradigmi glavnu distinkciju čini odbijanje kulturne paradigme da se rizik kvantificira, odnosno da se ekološkim problemima pristupa s posve suprotnih stajališta.¹³

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 6 (110),
STR. 1055-1077

MUSTAPIĆ, M.:
ODNOS LOKALNE...

Problemi koji proistječu iz manjka javnoga sudjelovanja

Postizanje ravnoteže između pravednosti i stručnosti u procesu odlučivanja o lokaciji rizičnog objekta ključno je za cijeli proces. Međutim, za problem kojim se određuje u kojoj mjeri odluka treba biti određena stručnim znanjem ili interesima lokalne zajednice, kao i za potrebu uključivanja javnosti u proces odlučivanja, ne postoji jednoznačna i u svim slučajevima primjenjiva formula. Ako je javnost uvjerena da je odluka već donesena, postoji veća vjerojatnost za NIMBY reakciju stanovništva u okolini lokacije rizičnog objekta (Šućur, 1992.).

Teorija socijalne arene rizika

Postojanje određenoga društvenog problema ima štetan i dez-integrativan učinak za lokalnu zajednicu. On se u lokalnoj zajednici definira u različitim socijalnim arenama. Stoga ćemo kao najprikladniju za objašnjenje utjecaja sindroma NIMBY na percepciju rizika i djelovanje društvenih aktera između postojećih teorija rizika¹⁴ izdvojiti teoriju socijalne arene rizika. Naime, koncepti istraživanja rizika, usredotočeni na analizu objektivnih posljedica određene akcije, propuštaju uključiti subjektivnu percepciju i simbolička značenja vezana uz određeni događaj. Teorija socijalne arene rizika polazi od teze da se u raspravu o rizicima uključuju razni akteri s raznim stavovima o istoj situaciji. Čaldarović (1994.b, 221) ističe da je: "neko konkretno pojedinačno ili skupno socijalno iskustvo o riziku oblikovano pristupačnošću informacija, socijalnim i kulturnim značenjima uzroka i posljedica rizika kao i mnogobrojnim strukturalnim i organizacijskim čimbenicima koji oblikuju iskustvo o rizicima. U proučavanjima rizika u okviru ove perspektive razlikuju se tipovi arena: pravna, administrativna, znanstvena, arena masovnih medija i protestna arena. Osnovna je pretpostavka primjene koncepta socijalne arene u proučavanju rizika da pojedinci i socijalne skupine 'ulaze' u arenu, odnosno koriste javne prostore ukoliko ocjenjuju da bi mogli tim postupkom osigurati afirmaciju svojih stajališta." Prema Čaldarovićevu mišljenju (1996.), u tim se arenama sudionici u raspravama i aktivnostima oslanjaju na razne resurse, a percepcija rizika uvjetovana je simboličkim značenjima i interpretacijama. Upravo taj simbolički karakter rasprave o riziku može poslužiti kao osnova za mobilizaciju i poduzimanje rasprava o drugim problemima koje neke grupe u društvu žele nametnuti kao one od primarnog značenja. U socijalnoj areni rizika često se javlja nepovjerenje između društvenih aktera uključenih u raspravu o rizičnoj situaciji. Ponekad takve situacije eskaliraju do dugotrajnih prosvjeda s primjenom nasilnih metoda radi postizanja ciljeva određenih društvenih aktera.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Ciljevi i hipoteze istraživanja

Istraživanjem smo nastojali utvrditi sljedeće: postojanje i obilježja sindroma NIMBY kod prosvjednika iz Podgore u slučaju Donja gora; stavove i mišljenja predstavnika lokalnih vlasti u jedinicama lokalne samouprave o problemu odlaganja komunalnog otpada i zaštiti okoliša na Makarskom primorju te ponašanju ključnih društvenih aktera u slučaju Donja gora; javno mišljenje Makarske o problemu odlaganja komunalnog otpada i zaštiti okoliša na Makarskom primorju te ponašanju ključnih društvenih aktera u slučaju Donja gora. Glavnim društvenim akterima u istraživanom slučaju smatramo: prosvjednike iz Podgore; predstavnike jedinica lokalne samouprave; građane Makarske. Generalna hipoteza našeg istraživanja jest da je udaljenost prebivališta (jedinice lokalne samouprave) aktera slučaja od odlagališta Donja gora glavni prediktor njihovih stavova, mišljenja i ponašanja prema problemu odlaganja komunalnog otpada na Makarskom primorju. Osim toga, pretpostavljamo da je na stavove, mišljenje i ponašanje aktera utjecala prisutnost osnovnih obilježja sindroma NIMBY među prosvjednicima iz Podgore, težnja predstavnika jedinica lokalne samouprave na Makarskom primorju da se nastavi s radom odlagališta Donja gora te opća nezainteresiranost građana Makarske za dugoročno i odgovarajuće rješavanje problema odlaganja komunalnog otpada.

Metoda studije slučaja

Nekoliko je razloga zbog kojih studiju slučaja smatramo metodološki najprikladnijom za predmet istraživanja: smatramo da je ovaj slučaj pogodan za provjeravanje postojećih teorijskih odrednica, da je zbog načina na koji se odvijao tipičan za odnos našega društva prema problemima na području zaštite okoliša te da je njegova longitudinalnost prikladna za kronološku analizu. Studija slučaja obuhvatna je istraživačka tehnika usredotočena na događaje unutar njihova konkretnog društvenog konteksta. Analiza navedenoga slučaja bit će ujedno i prinos spoznavanju odnosa lokalnih zajednica u Hrvatskoj prema "ekološkim problemima".¹⁵ Prije nego što se krenulo u detaljniju analizu odnosa lokalne zajednice na Makarskom primorju prema problemu odlaganja komunalnog otpada, za potpuno razumijevanje slučaja bilo je nužno kronološki prikazati tijek zbivanja slučaja Donja gora. U kronološki prikaz smo, uz kulminaciju kriznih događanja 2003. i 2004. te blokade odlagališta komunalnog otpada u Donjoj gori, uključili i ključna zbivanja od njegova lociranja 1976. do završetka njegove sanacije 2007. U istraživanju su upotrijebljene sljedeće metode i tehnike: obilazak lokacije i izravno promatranje tije-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 6 (110),
STR. 1055-1077

MUSTAPIĆ, M.:
ODNOS LOKALNE...

kom terenskoga prikupljanja podataka; kvalitativna analiza dokumenata, arhivskih zapisa i novinskih članaka; provedba i kvalitativna analiza intervjua s prosvjednicima iz Podgore i predstavnicima jedinica lokalne samouprave te telefonsko anketno istraživanje stavova građana Makarske.¹⁶ Polustrukturirani intervjui s prosvjednicima iz Podgore obuhvatili su 14 osoba. Od 14 intervjuiranih prosvjednika 10 ih pripada samoj organizacijskoj jezgri prosvjeda. Intervjuiranje ispitanika provedeno je individualno u njihovim kućanstvima u Podgori od 16. do 19. veljače 2006. Polustrukturirani intervjui s predstavnicima jedinica lokalne samouprave na Makarskom primorju obuhvatili su 6 osoba. Ispitanike smo izabrali s obzirom na činjenicu da su za vrijeme prosvjeda i blokade odlagališta Donja gora obavljali funkcije u lokalnoj samoupravi i upravi te sudjelovali u pregovorima s prosvjednicima iz Podgore. Intervjuiranje ispitanika provedeno je individualno, na njihovim radnim mjestima od 27. kolovoza do 12. listopada 2007.¹⁷ Ispitivanjem javnoga mišljenja Makarske nastojali smo utvrditi informiranost, stavove i mišljenje građana o problemu odlaganja komunalnog otpada i slučaju Donja gora te njihove aktivnosti prilikom događanja navedenoga slučaja 2003./2004. godine. Istraživanje javnoga mišljenja provedeno je tehnikom telefonske ankete na probabilistički izabranom uzorku punoljetnoga stanovništva Makarske, odnosno vlasnika telefonskoga priključka.¹⁸ Telefonski su brojevi izabrani slučajnim sustavnim izborom s popisa brojeva u Makarskoj.¹⁹ Istraživanjem su obuhvaćena 303 ispitanika s područja Grada Makarske. U tijeku realizacije istraživanja ukupno je kontaktirano 706 osoba, a anketiranje je odbilo njih 403 ili 57% kontaktiranih osoba.²⁰ Mogući nepovoljni učinci autoselekcije ispitanika, nastale zbog odbijanja anketne suradnje, djelomice su korigirani odgovarajućim postupkom ponderiranja rezultata. Istraživanje je ostvareno od 4. do 8. travnja 2006. Prikupljeni su podaci obrađeni frekvencijsko-proporcijskom analizom uz deskriptivnu kvantitativnu analizu rezultata. Konačno, treba nešto reći i o ograničenjima metode *studija slučaja*. Ta su ograničenja vezana uz osnovna obilježja same metode i probleme vezane uz generalizaciju dobivenih rezultata. Yin (2007.) naglašuje da su studije slučaja poopćive s obzirom na teorijske pretpostavke, a ne na populacije ili univerzume.

REZULTATI I RASPRAVA

Kronologija slučaja Donja gora

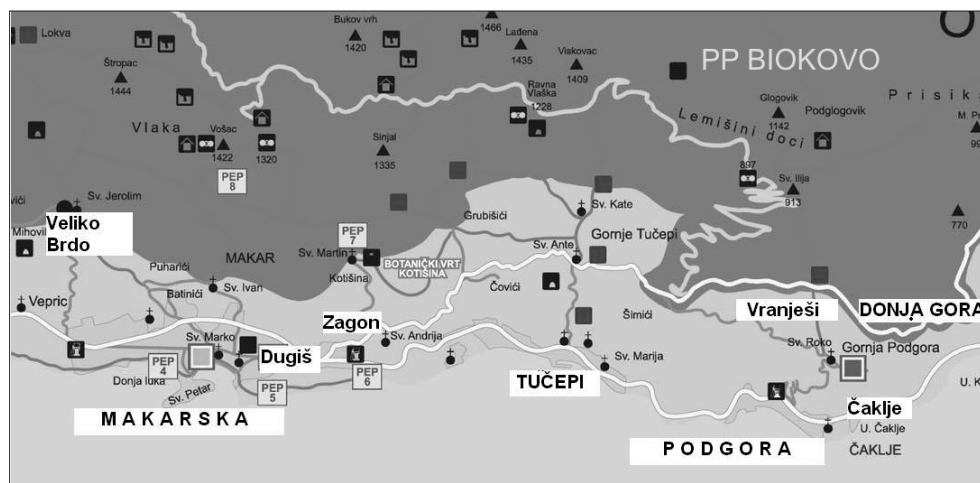
Općina Makarska 1976. locira odlagalište komunalnog otpada bez konzultiranja i pristanka vlasnika zemljišta na predjelu Donja gora u Podgori. Nekoliko mještana Podgore, vlasnika zemljišta, pokušalo je zaustaviti prve kamione koji su dovozili

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 6 (110),
STR. 1055-1077

MUSTAPIĆ, M.:
ODNOS LOKALNE...

otpad, ali su uhićeni i nakratko pritvoreni. Budući da se otpad počeo odlagati bez riješenih imovinsko-pravnih odnosa s vlasnicima zemljišnih čestica u Donjoj gori, vlasnici zemljišta podnijeli su tužbu protiv Općine Makarska i dobili spor. Skupština općine Makarska donijela je 1979. "Odluku o proglašenju planine Biokovo spomen-područjem". Dvije godine nakon toga Sabor SRH u lipnju 1981. donosi odluku o proglašenju planine Biokovo parkom prirode. Na početku 2001. godine,²¹ zbog pritužbi mještana Podgore, inspektor zaštite prirode nakon pregleda stanja na odlagalištu izdaje nalog o obustavi daljnjega odlaganja otpada u Donju goru. U veljači 2003. inspektor zaštite prirode obavio je kontrolu izvršenja rješenja o obustavi odlaganja otpada i utvrdio nepromijenjeno stanje. Nakon 27 godina upotrebe odlagalište je 2003. zauzimalo površinu veću od 35 000 m², od čega su samo na manjem dijelu (oko 8000 m²) bili riješeni imovinsko-pravni odnosi. Odlagani otpad nije tretiran na zakonom propisan način, a svake se godine u Donju goru odložilo otprilike desetak tisuća tona otpada, bez ikakva reda i evidencije.

SLIKA 1
Karta Makarskog
primorja s granicama
Parka prirode Biokovo

U ljetnim mjesecima 2003. došlo je do još jednog samozapaljenja odlagališta, koje je Podgoru danima zavelo u smrdljiv crni dim usred turističke sezone. Mještani Podgore počinju 20. listopada 2003. prosvjedovati i blokirati ulaz u odlagalište Donja gora. Predstavnici jedinica lokalne samouprave na Makarskom primorju mislili su da se odlagalište mora deblokirati, a odlaganje otpada u Donju goru nastaviti. Prilikom blokade predstavnici jedinica lokalne samouprave pokušavali su ponuditi čitav niz zamjenskih lokacija, koje nisu udovoljavale odredbama Zakona o otpadu. Tako je bilo i s pokušajima da se otpad privremeno odloži na područjima općina na primorju (Krvavica, Tučepi, Gornje Igrane itd.), kada je došlo do jedno-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 6 (110),
STR. 1055-1077

MUSTAPIĆ, M.:
ODNOS LOKALNE...

kratnih pobuna stanovnika tih naselja i njihova otpora mogućem kratkoročnom odlaganju komunalnog otpada. U vrijeme blokade Donje gore otpad se povremeno odvozio na odlagališta u pojedine gradove u Dalmaciji. I na tim odlagalištima (Split, Vrgorac, Sinj, Gračac) dolazilo je do prosvjeda pošto bi stanovnici okolnih naselja doznali da se ondje dovozi i odlaže otpad s Makarskoga primorja. U Splitu je 3. siječnja 2004. na sastanku između predstavnika prosvjednika iz Podgore, jedinica lokalne samouprave na Makarskom primorju, Županije splitsko-dalmatinske i Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva potpisan dogovor na osnovi kojeg će se odlagalište deblokirati, a otpad odlagati još idućih 13 mjeseci. Potom bi se odlagalište zatvorilo i saniralo. Reakcije mještana Podgore na postignuti dogovor u Splitu bile su burne. Na sastanku podgorskih prosvjednika, 5. siječnja 2004., odlučeno je da se odbace zaključci koje su dva dana prije toga potpisali predstavnici prosvjednika i da odlagalište Donja gora i dalje ostane blokirano te da se nastavi s prosvjedima. Specijalna postrojba policije odblokirala je 2. veljače 2004. ulaz u odlagalište i uskoro se ponovno nastavilo s odlaganjem komunalnog otpada u Donju goru. Odlagalište je konačno zatvoreno 1. lipnja 2005., a prikupljalište komunalnog otpada i tzv. balirna stanica smješteni su u četvrt Dugiš,²² na istočnom rubu Makarske. Odatle se otpad potom razvozi na pojedina odlagališta u županiji. Stanari okolnih kuća u četvrti Dugiš zbog toga su prosvjedovali nekoliko puta. Sanacija odlagališta komunalnog otpada Donja gora započela je 21. travnja 2006., a radovi na sanaciji dovršeni su 20. siječnja 2007. Potkraj 2007. godine prikupljalište je premješteno na lokaciju Zgon, ispod podbiokovskoga sela Kotišina, gdje će se nalaziti do dovršetka izgradnje Županijskoga centra za gospodarenje otpadom u Lećevici.

Ključni nalazi intervjua s prosvjednicima iz Podgore

Svi ispitanici iskazuju osjećaj nepravde zbog dugogodišnje upotrebe Donje gore za odlaganje komunalnog otpada. To prije svega objašnjavaju načinom lociranja odlagališta i uzurpacijom privatnoga zemljišta mještana Podgore te nepoštivanjem odluke nadležnog inspektora zaštite okoliša iz 2001. godine o zatvaranju odlagališta. Općina Podgora od 1995. godine dobiva financijski naknadu za uporabu odlagališta,²³ ali intervjuirani prosvjednici nisu vidjeli nikakvu korist od toga za svoju četvrt. Slažu se da bi daljnje odlaganje otpada u Donju goru imalo katastrofalne posljedice za zdravlje ljudi i ukupnu kvalitetu života u Podgori. Uz to, svi ispitanici, osim jednog, smatraju smrad glavnim uzrokom prosvjeda mještana Podgore. Intervjuirani mještani Podgore odgovornima za blokadu od-

lagališta komunalnog otpada drže čelnike jedinica lokalne samouprave na Makarskom primorju. Većina ih smatra da je dugogodišnje odlaganja otpada u Donju goru utjecalo na razbolijevanje stanovnika Podgore od kancerogenih bolesti te onečišćenje izvora pitke vode. Svi se ispitanici bave iznajmljivanjem soba i apartmana te su imali česte pritužbe gostiju zbog smrada u pojedinim ljetnim mjesecima unatrag nekoliko godina, a daljnje bi odlaganje, prema njihovu mišljenju, ugrozilo bavljenje turizmom u Podgori. Slažu se i s tim da su prosvjedima i blokadom odlagališta 2003./2004. štitili interese svih stanovnika Makarskoga primorja, a prijelomnim trenutkom smatraju sastanak održan 3. siječnja 2004. godine u Splitu. Izrazito negativnim drže ponašanje građana Makarske, udruga i političkih stranaka na Makarskom primorju te ističu izostanak bezrezervne potpore predstavnika Općine Podgora. Javnu potporu svojim aktivnostima dobili su tek od pojedinih uglednih intelektualaca rodom iz Podgore koji žive i rade u Zagrebu i nekoliko civilnih udruga, ali ni od jedne s Makarskoga primorja.²⁴ Deklarativnoj potpori ispitanika problemu zaštite prirode i rješavanju problema odlaganja komunalnog otpada nije kompatibilno njihovo zalaganje za lociranje alternativnog odlagališta komunalnog otpada za Makarsko primorje u vrijeme blokade samo nekoliko kilometara sjevernije od Donje gore, ni njihov odnos prema problemu lociranja Županijskoga centra za odlaganje otpada u Lećevici. Uzroci i motivi stanovnika Podgore za sudjelovanje u prosvjedima i blokadi odlagališta komunalnog otpada Donja gora uvjetovani su prisutnošću osnovnih obilježja sindroma NIMBY. Obilježja sindroma NIMBY manifestirala su se ovako:

- prosvjednici su imali osjećaj loše kvalitete života zbog onečišćenja i smrada
- prosvjednici su strahovali za svoje zdravlje i zdravlje članova svojih obitelji
- stanovnici Podgore, čija su prebivališta fizički najbliža odlagalištu (četvrt Čaklje), bili su najaktivniji i najustrajniji u prosvjedima
- prosvjednici su osjećali da bi daljnje bavljenje turizmom kao osnovnom gospodarskom djelatnošću bilo ugroženo zbog blizine odlagališta, a time i egzistencija njihovih obitelji
- prosvjednici su imali osjećaj nepravde zbog načina lociranja i uporabe odlagališta, a time i nepravedne distribucije rizika i šteta zbog odlagališta
- prosvjednici nisu imali povjerenje u predstavnike vlasti zbog nepoštivanja zakona o zaštićenom području Parka prirode Biokovo i učinaka ekološke rente kao kompenzacije za narušenu kvalitetu života mještana Podgore.

Ključni nalazi intervjua s predstavnicima jedinica lokalne samouprave

Nitko od intervjuiranih predstavnika lokalne samouprave ne smatra zaštitu okoliša i gospodarenje otpadom jednim od najvećih društvenih problema u Hrvatskoj, a tek je jedan ispitanik potpuno upoznat sa "Strategijom gospodarenja otpadom" i postojećim zakonima i pravilnicima o otpadu. Ispitanici misle da ekološka svijest mještana Podgore nije uzrok prosvjeda. Ni činjenicu da se odlagalište komunalnog otpada Donja gora godinama nalazilo na području Parka prirode Biokovo ne drže uzrokom prosvjeda. Smatraju da je uzrok prosvjeda isključivo nezadovoljstvo mještana zbog smrada i dima koji je dolazio s odlagališta u naselje te privatni interes vlasnika zemljišta u Donjoj gori. Iako predstavnici lokalne samouprave načelno imaju pozitivno mišljenje o organizacijama civilnoga društva, o djelovanju udruga u svojim sredinama nemaju dobro mišljenje. Radom udruge "Levanat", koju su utemeljili prosvjednici iz Podgore u siječnju 2004. godine, ispitanici su nezadovoljni i vodstvo udruge "Levanat" optužuju za destruktivno ponašanje prilikom prosvjeda, eskaliranje problema na Makarskom primorju zbog neodlaganja komunalnog otpada, za nedosljednost u pregovorima s predstavnicima institucija vlasti i zamiranje aktivnosti udruge nakon okončanja prosvjeda. Intervjuirani čelnici lokalne samouprave uključivanje nacionalnih medija, osobito TV-kuća, u redovito praćenje i izvješćivanje o slučaju Donja gora 2003./2004. drže ključnim utjecajem na ponašanje vodstva prosvjednika i tijekom njihovih aktivnosti, prije svega na njihovu ustrajnost u ostvarenju vlastitih ciljeva. Intervjuirani ispitanici smatraju da je presudan utjecaj na ponašanje i stavove predstavnika jedinica lokalne samouprave i građana na Makarskom primorju imala fizička udaljenost njihovih prebivališta od Donje gore. Uz to ističu nepostojanje zajedničkoga stava jedinica lokalne samouprave na Makarskom primorju o problemu odlaganja otpada, a time ni o načinu na koji bi se on trebao riješiti prilikom blokade odlagališta. Predstavnici jedinica lokalne samouprave bili su protiv zatvaranja odlagališta Donja gora te ističu da je to bila lokacija koja je iz ekonomskih razloga bila i ostala najprihvatljivija za sve jedinice lokalne samouprave na Makarskom primorju. Dio ispitanika smatra da se i dalje trebalo odlagati na toj lokaciji bez sanacije, a dio njih da se nakon sanacije na tu lokaciju trebalo smjestiti barem prikupljalište komunalnog otpada. Samo je jedan ispitanik uzeo u obzir činjenicu da se Donja gora nalazi unutar zakonom zaštićenoga područja Parka prirode Biokovo te da se ne može razmatrati daljnje odlaganje otpada na toj lokaciji. Intervjuirani ispitanici smatraju da jedinice lokalne samouprave nisu

imale dovoljno financijskih i prostornih resursa da same riješe probleme nastale prosvjedima i blokadom Donje gore niti da ispune zahtjeve prosvjeda i da pronađu lokaciju i osigura-ju funkcioniranje novog odlagališta komunalnog otpada, što dijelom opravdavaju postojećom zakonskom regulativom, koja taj problem uglavnom stavlja u ovlast županijske uprave. Nalazi intervjua s predstavnicima lokalne samouprave na Makarskom primorju pokazuju njihov loš odnos prema problemima na području zaštite okoliša, a njihov odnos prema problemu odlaganja otpada na Makarskom primorju i slučaju Donja gora proizlazi iz dviju osnovnih odrednica:

- "cost-benefit" pristupa rješavanju problema komunalnog otpada i očekivanja da država riješi "slučaj Donja gora"
- nepovjerenja u motive ponašanja prosvjednika, organizacije civilnoga društva i medije.

Ključni nalazi ispitivanja javnoga mišljenja Makarske

Ispitanici su svjesni važnosti turizma kao glavne gospodarske djelatnosti na Makarskom primorju i nužnosti očuvanja okoliša. Gotovo da su jednoglasni u ocjeni da na turiste i posjetitelje Makarske najbolji dojam ostavlja planina Biokovo (93,1%). Takva procjena važnosti ove planine za turizam u Makarskoj nadilazi procjenu ostalih bitnih resursa turističke ponude grada. Doprinos svojih sugrađana zaštiti prirode na Makarskom primorju većina anketiranih građana vrednuje uglavnom dobrim ili izrazito dobrim. Tako misli dominantna većina ispitanika (65%).

➤ TABLICA 1
Ocjena doprinosa
građana Makarske
zaštititi okoliša na
Makarskom primorju

Kako biste, općenito, ocijenili doprinos građana Makarske zaštititi okoliša na Makarskom primorju? (N=303)	%
Izrazito dobar	10
Uglavnom dobar	55
Uglavnom loš	24
Izrazito loš	6
Ne mogu ocijeniti	5

Za razliku od stavova o okolišu, aktivnosti vezane uz njegovo očuvanje građani Makarske previše ne prakticiraju. U proteklih godinu dana ispitanici najčešće nisu sudjelovali u sljedećim aktivnostima: osobno se angažirali u nevladinim građanskim udrugama za zaštitu okoliša (95,7%); sudjelovali u peticijama ili prosvjedima za zaštitu okoliša (86,8%); dali novčani prilog za očuvanje okoliša (79,5%) i sudjelovali u akcijama čišćenja okoliša (67,3%). Osim toga 15% ispitanika "smeće" je u vrijeme blokade odlagališta bacalo "bilo gdje". To su aktivnosti koje držimo presudnim za zaštitu okoliša, ali i razvoju građanske svijesti i civilnoga društva. Porazna je spoznaja za

građane Makarske da je samo 43,2% ispitanika upoznato s činjenicom da se odlagalište komunalnog otpada Donja gora godinama nalazilo unutar granica zakonom zaštićenoga područja Parka prirode Biokovo. I taj podatak smatramo alarmantnim pokazateljem upoznatosti stanovnika Makarske sa stanjem zaštite okoliša na Makarskom primorju, prije svega zato što planinu Biokovo ocjenjuju najvrednijim turističkim resursom grada. Budući da je anketa provedena u travnju 2006., dvije godine nakon kulminacije slučaja Donja gora, pošto se u medijima nebrojeno puta navodila činjenica da se odlagalište nalazilo unutar granica Parka prirode, ovi podatci upućuju na lošu informiranost i interes ispitanika za ovaj problem.

➤ TABLICA 2
Upoznatost građana
Makarske s činjenicom
da se Donja gora
nalazi na zakonom
zaštićenom području
Parka prirode Biokovo

Nalazi li se odlagalište komunalnog otpada Donja gora unutar granica Parka prirode Biokovo ili izvan njega? (N=303)	%
Unutar parka	43
Izvan parka	24
Ne znam	33

Većina ispitanih građana (58,7%) drži da su prosvjednici iz Podgore u prosvjede išli isključivo zbog ekonomskih motiva (bavljenje turizmom), a istodobno 56,1% njih nije upoznato s dogovorom u Splitu između Ministarstva, Županije i prosvjednika u siječnju 2004., kojim je utvrđena dinamika zatvaranja i sanacije odlagališta komunalnog otpada Donja gora. To je još jedan pokazatelj niskoga stupnja obaviještenosti, ali i nezainteresiranosti za rješavanje problema odlaganja komunalnog otpada na Makarskom primorju. S obzirom na to da su gradske ulice Makarske od listopada 2003. do veljače 2004. bile prepune neodvezenoga komunalnog otpada, trebalo je ispitati eventualno slaganje ili neslaganje građana Makarske s postupcima prosvjednika iz Podgore. Zanimljivo je da su ispitanici većinom naveli da su u vrijeme slučaja Donja gora podržavali prosvjednike (72,6%).

➤ TABLICA 3
Mišljenje građana
Makarske o prosvje-
dima mještana
Podgore

Kakvo je Vaše mišljenje o prosvjedima mještana Podgore? (N=303) %	%
Potpuno sam ih podržavao	43
Djelomično sam ih podržavao	29
Nisam ih podržavao	10
Neizjašnjeni	18

Još jedan u nizu pokazatelja niske razine upućenosti u činjenice vezane uz problem odlaganja komunalnog otpada jest podatak da većina ispitanih građana Makarske (61,7%) ne zna kamo se otpad trenutačno odlaže, odnosno kamo se odlaže nakon zatvaranja odlagališta Donja gora. Na otvoreno pitanje – da navedu mjesto za koje znaju da se ondje odlaže gradski

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 6 (110),
STR. 1055-1077

MUSTAPIĆ, M.:
ODNOS LOKALNE...

➤ **TABLICA 4**
Informiranost građana
Makarske o lokacija-
ma odlaganja
komunalnog otpada

komunalni otpad – ispitanici su najčešće naveli dvije lokacije: Dugiš (16,8%) i odlagališta komunalnog otpada u pojedinim gradovima Splitsko-dalmatinske županije (17,5%). Dakle, samo je trećina građana Makarske dobro informirana o lokacijama na kojima se otpad u vrijeme provedbe istraživanja prikupljao ili odlagao.

Znate li gdje se, na kojoj lokaciji, trenutačno odlaže komunalni otpad iz Makarske? (N=303)	%
Na odlagalištima u gradovima u okolici	18
Na Dugišu	17
U Donjoj gori	2
Ostalo	1
Ne znam	62

Unatoč činjenici da ne znaju kamo se odlaže komunalni otpad iz Makarske, ispitanici su gotovo jednoglasni (91,1%) u potpori županijskim vlastima u nastojanju da izgrade županijski centar za obradbu i odlaganje komunalnog otpada Splitsko-dalmatinske županije. Javno mišljenje Makarske o problemu odlaganja komunalnog otpada i zaštiti okoliša na Makarskom primorju i ponašanju ključnih društvenih aktera u slučaju Donja gora upućuje na zaključak da se građani Makarske ponašaju kao pasivna javnost, koja na razini općih stavova iskazuje zabrinutost za očuvanje okoliša, međutim njihovo ponašanje u svakodnevnom životu i u vrijeme rješavanja slučaja Donja gora 2003./2004. nije u skladu s tim.

ZAKLJUČAK

Odlagalište komunalnog otpada Donja gora u Podgori dugi niz godina nalazilo se unutar zakonom zaštićenoga područja Parka prirode Biokovo. Osim toga, odlagalište nije imalo valjanu lokacijsku, građevinsku ni uporabnu dozvolu, a ni otpad se nije tretirao na zakonom propisan način. Spoznaja da su mjerodavne institucije godinama tolerirale očito kršenje propisanih zakona uistinu je porazna za naše društvo. Kada se društvo i lokalna zajednica ovako odnose prema odlagalištu komunalnog otpada unutar zakonom zaštićenoga područja, onda je njihov odnos u drugim slučajevima rješavanja problema odlaganja otpada jamačno još i gori. Rezultati empirijskog istraživanja upućuju na različito ponašanje društvenih aktera kao i njihovu različitu percepciju samoga slučaja. Tu prije svega mislimo na percepciju rizika i pravednosti distribucije rizika zbog odlagališta Donja gora te na percepciju posljedica koje je odlaganje komunalnog otpada imalo za kvalitetu života stanovnika Podgore. Ponašanje i stavovi prosvjednika iz Podgore snažno su obilježeni prisutnošću sindroma

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 6 (110),
STR. 1055-1077

MUSTAPIĆ, M.:
ODNOS LOKALNE...

NIMBY. Mještani Podgore su prosvjedima i blokadom odlagališta 2003./2004., a time i izazivanjem ekološke i sanitarne krize na Makarskom primorju, nastojali izazvati medijski interes hrvatske javnosti za ovaj slučaj i "prisiliti" mjerodavne institucije da provedu odluku nadležnog inspektora zaštite okoliša o zatvaranju odlagališta, u čemu su na koncu i uspjeli. Kod prosvjednika prevladava ekstrinzična motiviranost u odnosu na intrinzičnu motiviranost pri uključivanju u rješavanje problema odlaganja otpada. Prema predviđanjima teorije socijalne arene rizika, prosvjednici iz Podgore 2003./2004. koristili su se: "protestnom arenom", "pravnom arenom" i "medijskom arenom" za afirmaciju svojih stajališta, vršeći pritisak na nadležne institucije uključene u rješavanje problema, a tek u manjoj mjeri "administrativnom arenom" i "znanstvenom arenom". Predstavnici jedinica lokalne samouprave u rješavanju slučaja Donja gora vodili su se prije svega ekonomskim *cost-benefit* kriterijima, s ciljem da se otpad i dalje odlaže u Donju goru, i čekali da se Splitsko-dalmatinska županija i resorno ministarstvo uključe u rješavanje slučaja. Treba istaknuti da predstavnici jedinica lokalne samouprave na Makarskom primorju uspjeh prosvjednika u nastojanjima da se odlagalište sanira i zatvori vide prije svega u podršci nacionalnih medija. Građani Makarske nisu dovoljno obaviješteni i gotovo su potpuno nezainteresirani za rješavanje problema odlaganja komunalnog otpada. Njihovo ponašanje u neskladu je s općim stavovima koje iskazuju o zaštiti okoliša i nužnosti rješavanja problema odlaganja komunalnog otpada. Da je sindrom NIMBY prisutan i među građanima Makarske, pokazuje činjenica da su se stanari u susjedstvu prikupljališta komunalnog otpada u četvrti Dugiš počeli buniti nakon njegova lociranja u njihovu susjedstvu 2005. Prilikom prosvjeda stanovnika Podgore 2003./2004. nisu iskazivali zainteresiranost za rješavanje toga problema. Rezultati istraživanja potvrdili su našu generalnu hipotezu. Odnos lokalne zajednice na Makarskom primorju prema zaštiti okoliša, koji se između ostalog očituje i načinom rješavanja problema odlaganja komunalnog otpada, vrlo je loš, a udaljenost prebivališta (jedinice lokalne samouprave) društvenih aktera od odlagališta Donja gora glavni je prediktor stavova, mišljenja i ponašanja društvenih aktera prema problemu odlaganja komunalnog otpada. Istraživanje pokazuje da su kulturološke odrednice lokalne zajednice (identitet, običaji itd.) bile od drugorazredne važnosti u odnosu na konfliktnu situaciju nastalu zbog blokade odlagališta komunalnog otpada, pa se o društvenoj solidarnosti na Makarskom primorju u analiziranom slučaju ne može govoriti. Usprkos tome valja istaknuti ustrajnost prosvjednika u nastojanjima da se riješi problem odlaganja komunalnog otpada i tenden-

ciju prepoznavanja važnosti organiziranoga djelovanja građana i pokretanje organizacija civilnoga društva među stanovnicima Podgore²⁵ kao posve novoga društvenog čimbenika na lokalnom području. Osim toga, široj je javnosti poznata teza stručnjaka da će turističku budućnost imati one zemlje koje budu imale očuvaniji cjelokupni prostor, osobito prirodu. Stoga je odnos prema problemu odlaganja komunalnog otpada ujedno i prilika za propitkivanje odnosa lokalne zajednice prema očuvanju okoliša na Makarskom primorju. Zbog svega navedenog, mislimo da bi uz nužan zaokret svih društvenih i političkih aktera koji djeluju na području zaštite okoliša, a time i rješavanja problema odlaganja komunalnog otpada, uz strogo poštivanje zakonskih odredbi, bilo nužno podržati razvoj organizacija civilnoga društva koje mogu artikulirati lokalne interese i ujedno pridonijeti zaštiti okoliša.

BILJEŠKE

¹ O sociološkim pristupima istraživanju društvenih problema vidi Lalić i Mustapić (2007.).

² Npr. Mayer (2001., 6) zajednicu definira kao: "Zemljopisno različito područje – grad, općinu ili selo. Ono se također odnosi na sve skupine ljudi unutar područja – svih dobi, svih etničkih i društvenih skupina i na manja područja unutar grada ili općine (primjerice, gradska četvrt ili područje mjesnog odbora)."

³ Rihtman-Augustin (1988.) ističe da će svaka grupa s osjećajem zajednice komuniciranje i funkcioniranje unutar zajednice temeljiti na tradicionalnim komunikacijskim obrascima i normama.

⁴ Prema Zakonu o otpadu (NN 178/04.), otpad se definira ovako: "Članak 2., (1) Otpad je svaka tvar ili predmet određen kategorijama otpada propisanim provedbenim propisom ovoga Zakona, koje posjednik odbacuje, namjerava ili mora odbaciti".

⁵ Šiljković (1993.) iznosi podatak da se u svijetu proizvede 1,03 milijardi tona otpada na godinu ili oko 205 kg po stanovniku na našem planetu, od čega se najveći dio odlaže na odlagališta (90%), a od toga čak 85% na *divlja odlagališta*.

⁶ Recikliranje otpada u stalnom je porastu u zemljama starim članicama (EU 12), dok zemlje Istočne i Središnje Europe postižu vrlo skromne rezultate na tom području.

⁷ Ustav SFRJ iz 1974. prvi je zakonski akt koji u Čl. 87. regulira odgovornost na području zaštite okoliša u tadašnjoj državi te koji obvezuje građane i organizacije da sprječavaju i otklanjaju štetne posljedice nastale onečišćenjem okoliša.

⁸ U mišljenju ("avisu") Europske komisije od 20. travnja 2004. o prijavi Hrvatske za primanje u članstvo Europske unije (EU) ističe se, među ostalim, da je gospodarenje otpadom najveći pojedinačni problem zaštite okoliša u Hrvatskoj te da se pravomoćni propisi ne provode.

⁹ Prema Schaller i sur. (2004., 9): "Posebno je važno naglasiti da danas u Hrvatskoj svega 3-4 odlagališta (bjelovarske 'Doline', sisačka 'Go-

ričica', rovinjska Lokva-Vidotto i, uvjetno, zagrebački Prudinec-Jakuševac) rade u skladu s odredbama koje proistječu iz važeće regulative. Dakle, sva preostala 253 odlagališta trebalo bi odmah zatvoriti!"

¹⁰ Za detaljniji uvid vidi: *Izvješće o stanju i poduzetim mjerama na rješavanju problema gospodarenja komunalnim otpadom na području Splitsko-dalmatinske županije* (2004.).

¹¹ Sindrom NIMBY ili "Not-In-My-BackYard" u doslovnom prijevodu s engleskog znači "Ne u mojem dvorištu". On označuje postojanje socijalnoga nepovjerenja lokalnog stanovništva prema rizičnim objektima u životnoj sredini, što često dovodi do napetosti i pobuna.

¹² Čaldarović (1994.a, 13): "Socijalna dimenzija prepoznavanja rizika jednostavno znači da neki rizik u jednoj socijalnoj okolici neće biti prepoznat kao rizik, odnosno neće mu se 'pridavati' neke posebne vrijednosne komponente, dok će isti takav rizik u nekoj drugoj situaciji biti visoko vrednovan i za umanjivanje njegovih potencijalnih posljedica može biti izražena spremnost utroška velikih financijskih sredstava i mobilizacije ne samo uobičajenih nego i za tu svrhu posebno alociranih resursa."

¹³ Kalanj (1994., 19): "Nastupila je svojevrsna deaurizacija racionalističkih mitova moderne. Sloboda, jednakost, pravda i pravičnost, razum, beskonačni napredak, akumulacija bogatstva i sreće itd. – sve te velike referencije modernosti izlaze iz svoje univerzalističke homogenosti i sukobljavaju se s povijesnim rizicima iracionalnosti, zahrvima partikularnosti, mnoštvenim logikama različitosti."

¹⁴ Vidi Čaldarović (1994.b).

¹⁵ Cifrić (2005., 2): "Nastanak ekoloških problema ima 'sukcesivno' obilježje. Općenito važi teza da su nastajali kao problemi u slijedu ekonomskog i tehnološkog napretka. Njihovo otkrivanje uslijedilo je obično onda kada su na njima svojstven način ugrozili ljudsko zdravlje ... Drugo obilježje ekoloških problema jeste njihova 'kumulativnost' ... i treće obilježje je 'trajnost'. Stari i novi problemi u objektivnom pogledu gotovo su jednako aktualni, iako u javnosti – osim ekoloških akcidenata – novi problemi plijene više medijske pozornosti, ali i interpretacije."

¹⁶ Kufrin, K. (1995.) zaključuje da pojedini ispitani stavovi nisu relevantni za predikciju samoga proekološkog ponašanja ispitanika te da je za istraživanje korisnije ispitati stavove koji su bliže "razini samoga ponašanja". Dakle, ispitivanje stavova o proekološkom ponašanju krije zamku dobivanja pseudostavova. Stoga smo u anketnom upitniku nastojali ispitati proekološke stavove ispitanika vezane uz njihovo ponašanje u njihovoj svakodnevici na Makarskom primorju.

¹⁷ Ovaj termin intervjuiranja predstavnika lokalne samouprave na Makarskom primorju odabran je zbog termina odluke konačnog rješavanja dislociranja prikupljališta komunalnog otpada s Makarskog primorja iz gradske četvrti Dugiš u Makarskoj na predio Zgon izvan grada.

¹⁸ Svakom od izabranih telefonskih brojeva pridružena su po tri rezervna, izabrana na isti način. Zbog izbjegavanja eventualnih pristranosti u realizaciji istraživanja, rezervne je brojeve bilo dopušteno ra-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 6 (110),
STR. 1055-1077

MUSTAPIĆ, M.:
ODNOS LOKALNE...

biti tek nakon tri neuspjela pokušaja anketiranja na prvotno izabranom broju ili nakon odbijanja anketne suradnje.

¹⁹ Dosadašnja istraživanja upotrebljivosti ove anketne tehnike u Hrvatskoj pokazala su da dobro izabrani uzorci telefonskih anketa mogu osigurati jednako valjane rezultate kao i terenska istraživanja (Vidi: Lamza Posavec, 1999.).

²⁰ Broj odbijanja zabilježenih prilikom realiziranja ankete nalaze se u granicama uobičajenoga. O odbijanju u istraživanjima javnoga mišljenja više u Lamza Posavec i Rimac (1997.) te Bagić (2004.).

²¹ Popisom stanovništva iz 2001. godine, Grad Makarska imao je 13 716, a općine Baška Voda 2924, Brela 1771, Tučepi 1763 i Podgora 2884 stanovnika.

²² O četvrti Dugiš vidi Mustapić (2007.).

²³ Čaldarović (1995.) ovakve slučajeve naziva aposteriornim izvršenjem načela egalitarizacije situacije.

²⁴ Npr. Eko-kvarner i Sunce.

²⁵ Osnivanje udruge "Levanat".

LITERATURA

Ajduković, D. (2003.), *Socijalna rekonstrukcija zajednice*. U: D. Ajduković (ur.), *Socijalna rekonstrukcija zajednice: psihološki procesi, rješavanja sukoba i socijalna akcija* (str. 11-39), Zagreb, Društvo za psihološku pomoć.

Bagić, D. (2004.), Utjecaj odbijanja ankete na valjanost telefonskih predizbornih istraživanja: slučaj parlamentarnih izbora 2003. godine. *Društvena istraživanja*, 13 (3): 439-461.

Cifrić, I. (2005.), Ekološka zabrinutost – Percepcija ekoloških problema kao zabrinjavajućih. *Socijalna ekologija*, 14 (1-2): 1-28.

Čaldarović, O. (1994.a), Rizik i socijalni kontekst. *Socijalna ekologija*, 3 (1): 1-16.

Čaldarović, O. (1994.b), Socijalna teorija i rizici. *Revija za sociologiju*, 25 (3-4): 213-226.

Čaldarović, O. (1995.), *Socijalna teorija i hazardni život. Rizici i suvremeno društvo*, Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo.

Čaldarović, O. (1996.), Civilno društvo i sindrom NIMBY: osnovne sociološke dileme u hrvatskom društvu. *Socijalna ekologija*, 5 (4): 501-512.

Kalanj, R. (1994.), Postmoderna situacija i ekološka kriza. *Socijalna ekologija*, 3 (1): 17-26.

Kufrin, K. (1995.), *Sociologijski aspekti ekološke svijesti*, Magistarski rad, Zagreb: Filozofski fakultet.

Lalić, D. i Mustapić, M. (2007.), Istraživanja društvenih problema: bijele mrlje na sociološkoj mapi Hrvatske. *Revija za sociologiju*, 38 (3-4): 133-149.

Lamza Posavec, V. i Rimac, I. (1997.), Dio koji nedostaje: problem nezajšnjavanja u istraživanjima namjera glasovanja. *Društvena istraživanja*, 6 (6): 729-745.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 6 (110),
STR. 1055-1077

MUSTAPIĆ, M.:
ODNOS LOKALNE...

Lamza Posavec, V. (1999.), Problem reduciranosti osnovnog skupa u istraživanjima javnog mnijenja tehnikom telefonskog anketiranja. *Društvena istraživanja*, 8 (4): 635-656.

Lewis, M. (1968.), *Grad u historiji: njegov postanak, njegovo mijenjanje, njegovi izgledi*, Zagreb: Naprijed.

Lober, D. J. (1995.), Resolving the siting impasse. *Journal of the American Planning Association*, 61 (4): 482-496.

Mayer, S. E. (2001.), *Filantropija u zajednicama u Srednjoj i Istočnoj Europi*, Zagreb: Odraz.

Milanović, Z. i Nikolić, S. (1997.), Gospodarenje: postupanje s otpadom u RH. *Građevinar*, 49 (3): 371-375.

Milanović, Z. (ur.) (2002.), *VII. Međunarodni simpozij gospodarenja otpadom*, Velika Gorica: Mtg-topgraf.

Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja (2005.), *Strategija gospodarenja otpadom Republike Hrvatske*, <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2005/2398.htm> (10. 1. 2006.)

Mustapić, M. (2007.), Makarski Dugiš: Utopos tranzicije. U: I. Prica i T. Škokić (ur.), *Split i drugi. Kulturnoantropološki i kulturnostudijski prilozi* (str. 139-160), Zagreb, Hrvatsko etnološko društvo.

Pavić-Rogošić, L. (2004.), *Naša zajednica naša odgovornost. Priručnik za uspješno organiziranje lokalne zajednice*, Zagreb: Odraz.

Pusić, E. (1963.), *Lokalna zajednica: prilog proučavanju odnosa lokalnih samoupravnih jedinica i teritorijalnih društvenih grupa*, Zagreb: Narodne novine.

Rifkin, J. (2006.), *Europski san – Kako europska vizija budućnosti polako zasjenjuje američki san*, Zagreb: Školska knjiga.

Rihtman-Auguštin, D. (1988.), *Etnologija naše svakodnevice*, Zagreb: Školska knjiga.

Rogić Nehajev, I. i Čaldarović, O. (1997.), Tipologija lokalnih zajednica sukladno odnosu spram razvitka. U: O. Čaldarović, I. Rogić Nehajev i D. Subašić (ur.), *Kako živjeti s tehničkim rizikom* (str. 53-65), Zagreb, APO-Agencija za posebni otpad.

Schaller, A., Subašić, D. i Kufrin, J. (2004.), *Odlaganje i stanje odlagališta otpada u RH – Pokazatelji brige lokalne zajednice za okoliš*, Zagreb: APO.

Simončić, V. (1994.), *Postupanje s otpadom u RH – stanje, problemi, strategija, aktivnosti i prijedlozi*, III. simpozij Gospodarenje otpadom, Zagreb.

Skitt, J. (1995.), *1000 pojmova iz gospodarenja otpadom*, Zagreb: APO.

Šiljković, Ž. (1993.), Geografska osnova odlaganja komunalnog otpada na primjeru razvijenih zemalja. *Acta Geographica Croatica*, 28: 161-172.

Šučur, Z. (1992.), *Socijalno-ekološke posljedice zbrinjavanja komunalnog otpada. Komunalni otpad i socijalni konflikti*, Magistarski rad, Zagreb: Filozofski fakultet.

Ustav Republike Hrvatske (2005.), Zagreb: Narodne novine.

Ustav SFRJ: ustavi socijalističkih republika i pokrajina, ustavni zakoni, registar pojmova (1974.), Beograd: Prosveta.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 6 (110),
STR. 1055-1077

MUSTAPIĆ, M.:
ODNOS LOKALNE...

Yin, R. K. (2007.), *Studija slučaja. Dizajn i metode*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Zakon o otpadu (NN 178/04.), <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2004/3083.htm> (18. 12. 2005.)

Županija Splitsko-dalmatinska (2006.), *Izviješće o stanju i poduzetim mjerama na rješavanju problema gospodarenja komunalnim otpadom na području Splitsko-dalmatinske županije*, <http://www.dalmacija.hr> (12. 8. 2006.)

The Attitude of the Local Community towards the Problem of Municipal Waste Disposal: Case Study of Makarska Littoral

Marko MUSTAPIĆ
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

This paper analyses the attitude of the local community towards the problem of municipal waste disposal, setting the research focus on the differences in perception and behavior of the respective social actors in the case of blockade and close-down of "Donja gora" municipal landfill in the Makarska littoral in the year 2003-2004. The main method used in the empirical research was the *case study* method, within which qualitative and quantitative research techniques were combined. Before the presentation and the interpretation of the results, a brief chronology of the "Donja gora landfill case" was outlined, starting from the landfill localization in 1976, up until its close-down and remediation in 2007. The research affirmed the rather negative existing attitude of the local community of Makarska littoral towards the municipal waste disposal, finding the distance between the social actors, places of residence and the landfill to be the key predictor of their attitudes, beliefs and behavior – corroborating therefore the general research hypothesis. Regarding the research findings, it is concluded that the analyzed case could, in many ways, be regarded as an example of a typical approach to the resolution of municipal waste disposal problems in Croatia.

Keywords: local community, municipal waste disposal, the NIMBY syndrome, Makarska littoral

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 6 (110),
STR. 1055-1077

MUSTAPIĆ, M.:
ODNOS LOKALNE...

Die Einstellung der Lokalbevölkerung zum Problem der Müllentsorgung: Der Fall Makarska-Riviera

Marko MUSTAPIĆ
Ivo Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

In diesem Artikel wird die Einstellung der Lokalbevölkerung von Makarska (Großraum Split) zum Problem der Müllentsorgung untersucht. Der Fokus liegt dabei auf der unterschiedlichen Wahrnehmung des Problems sowie auf unterschiedlichen Verhaltensweisen einzelner gesellschaftlicher Akteure (Gegner der wilden Müllablagerung Donja gora, Vertreter der Kommunalverwaltung, Bürger) in den Jahren 2003 und 2004, als die Mülldeponie Donja gora bei Makarska blockiert und dann geschlossen wurde. Gemäß den Regeln der Fallstudie werden im vorliegenden Text qualitative und quantitative Untersuchungstechniken kombiniert. Der Autor beginnt mit einer Chronologie des „Falls Donja gora“, von deren Entstehung 1976 bis hin zu ihrer Räumung und endgültigen Sanierung, die 2007 abgeschlossen wurde. Im Laufe der Untersuchung wurde ermittelt, dass die Lokalbevölkerung der Makarska-Riviera eine sehr schlechte Einstellung zum Problem der Müllentsorgung hat und dass der Umstand, wie weit oder wie nahe die genannten gesellschaftlichen Akteure an der Müllkippe wohnen, maßgeblich deren Standpunkte, Überlegungen und Verhalten in Bezug auf das Problem der Müllentsorgung beeinflusst. Die generelle Hypothese dieser Untersuchung konnte somit bestätigt werden. Nach Ansicht des Verfassers ist der analysierte Fall typisch für die Art und Weise, in der das Problem der Müllentsorgung in Kroatien behandelt wird.

Schlüsselbegriffe: Kommunen, kommunale Müllentsorgung, NIMBY-Syndrom (Not In My Back Yard), Arena gesellschaftlicher Risiken, Makarska-Riviera